

RJ-Uiting 2022-13: Alinea's toepassing effectieve-rentemethode bij waardering tegen geamortiseerde kostprijs

Inleiding

In RJ-Uiting 2022-6 heeft de Raad voor de Jaarverslaggeving (RJ) de volgende wijzigingen voorgesteld:

- het opnemen van bepalingen in hoofdstuk 290 'Financiële instrumenten' voor het verwerken van een wijziging van de contractuele voorwaarden van een financieel instrument die niet resulteert in een belangrijke verandering van de economische realiteit met betrekking tot dat financiële instrument;
- het opnemen van de bepalingen inzake het toepassen van de effectieve-rentemethode in paragraaf 5 van hoofdstuk 290 in plaats van opname onder de definities; en
- het verduidelijken van alinea 109 van hoofdstuk 115 'Criteria voor opname en vermelding van gegevens'. Een dergelijke verduidelijking heeft de RJ ook voorgesteld in alinea 108a van hoofdstuk A2 'Verwerking en waardering' in de RJk-bundel.

Aanleiding vormde de constatering dat er in de praktijk onduidelijkheid bestaat over de toepassing van de effectieve-rentemethode bij waardering van financiële instrumenten tegen de geamortiseerde kostprijs.

Ontvangen commentaren

De RJ heeft commentaar ontvangen op de voorstellen in RJ-Uiting 2022-6. Hierna wordt ingegaan op het ontvangen commentaar:

- Een commentaar richt zich op de voorgestelde aanpassing in alinea 109 van hoofdstuk 115. Het commentaar geeft aan dat in hoofdstuk 940 een transactie wordt gedefinieerd als 'een overdracht van een actief of passief'. Het commentaar stelt dat aanpassing van de contractuele voorwaarden van een financieel instrument niet een transactie betreft waarop alinea 109 van hoofdstuk 115 van toepassing is. De RJ is van oordeel dat het gebruik van het begrip transactie in alinea 109 van hoofdstuk 115 ruimer kan worden gelezen dan alleen de overdracht van een actief of passief (zoals dat in hoofdstuk 940 is gedefinieerd). Andere ruimere omschrijvingen van de betekenis van het begrip transactie bestaan ook. Als gevolg is de RJ van oordeel dat de voorgestelde aanpassing in alinea 109 van hoofdstuk 115 een verduidelijking voor de praktijk is. De RJ heeft besloten de voorgestelde aanpassing ongewijzigd definitief te maken. Voor meer informatie over de achtergrond van deze aanpassing wordt verwezen naar RJ-Uiting 2022-6.

- Inzake het verwerken van een wijziging van de contractuele voorwaarden van een financieel instrument die niet resulteert in een belangrijke verandering van de economische realiteit met betrekking tot dat financiële instrument, stelt een commentaar dat er sprake lijkt te zijn van een vrije keuze. De RJ benadrukt dat de genoemde verwerkingswijzen rechtspersonen in staat stellen een verwerkingswijze te kiezen die recht doet aan de specifieke feiten en omstandigheden. De reden dat de RJ een keuze biedt is als volgt. De RJ wenst de verwerkingswijze die onder IFRS wordt voorgeschreven (het effect van de gewijzigde contractuele kasstromen direct in het resultaat verwerken) niet te verbieden. De RJ wenst deze verwerkingswijze echter ook niet in alle situaties voor te schrijven. De RJ is namelijk van oordeel dat de toepassing van de andere verwerkingswijze (het effect van de gewijzigde contractuele kasstromen over de resterende verwachte looptijd van het financieel instrument in het resultaat verwerken door het aanpassen van de effectieve-rentevoet) afhankelijk van de feiten en omstandigheden ook kan voldoen aan de normen die in het maatschappelijk verkeer als aanvaardbaar worden beschouwd voor het geven van een getrouw beeld. Naar aanleiding van dit commentaar heeft de RJ in alinea 523b van hoofdstuk 290 toegevoegd dat een rechtspersoon bij de keuze van een verwerkingswijze rekening houdt met alle feiten en omstandigheden.
- Een commentaar stelt dat het verwerken van een resultaat nooit acceptabel is in de situatie dat een wijziging van de contractuele voorwaarden van een financieel instrument niet resulteert in een belangrijke verandering van de economische realiteit met betrekking tot dat financiële instrument. De RJ deelt dat standpunt niet. De toepassing van de effectieve-rentemethode kan resulteren in een te verantwoorden resultaat rekening houdend met alle feiten en omstandigheden. Bovendien wenst de RJ de verwerkingswijze die onder IFRS wordt voorgeschreven (het effect van de gewijzigde contractuele kasstromen direct in het resultaat verwerken) niet te verbieden. Vandaar dat de RJ heeft besloten de beide voorgestelde verwerkingswijzen te handhaven. Mede naar aanleiding van dit commentaar heeft de RJ in alinea 523b van hoofdstuk 290 toegevoegd dat een rechtspersoon bij de keuze van een verwerkingswijze rekening houdt met alle feiten en omstandigheden.

De in deze RJ-Uiting opgenomen gemarkeerd weergegeven wijzigingen in hoofdstuk 115 en hoofdstuk 290 in de RJ-bundel en alinea 108a van hoofdstuk A2 ‘Verwerking en waardering’ in de RJK-bundel betreffen de wijzigingen ten opzichte van de huidige hoofdstukken.

Ingangsdatum

De wijzigingen in hoofdstuk 115 en hoofdstuk 290 zijn van kracht voor verslagjaren die aanvangen op of na 1 januari 2024. Eerdere toepassing is toegestaan.

Amsterdam, 18 november 2022

Bijlage: Wijzigingen RJ-bundel en RJk-bundel

Wijzigingen RJ-bundel

Alinea 109 van hoofdstuk 115:

109 Een op de balans opgenomen actief of post van het vreemd vermogen dient op de balans te blijven indien een transactie niet leidt tot een belangrijke verandering in de economische realiteit met betrekking tot dit actief of deze post van het vreemd vermogen. ~~Dergelijke transacties dienen evenmin aanleiding te geven tot het verantwoord van resultaten.~~ Dergelijke transacties geven in beginsel geen aanleiding tot het verantwoord van resultaten. Deze situatie kan zich bijvoorbeeld voordoen indien ~~een~~ transactie vanuit het gezichtspunt van de economische realiteit moet worden beschouwd als een (her)financiering van een ~~reeds op de balans opgenomen~~ ~~bestaand~~ actief in plaats van een verkoop van dat actief.

Bij de beoordeling of sprake is van een belangrijke verandering in de economische realiteit dient te worden uitgegaan van die economische voordelen en risico's die zich naar waarschijnlijkheid in de praktijk zullen voordoen, en niet op voordelen en risico's waarvan redelijkerwijze niet te verwachten is dat zij zich voordoen. Bij de beoordeling van risico's inzake een debiteurenportefeuille betekent dit bijvoorbeeld dat wordt uitgegaan van het redelijkerwijs te schatten risico van oninbaarheid en niet van het maximaal mogelijke risico. Indien de juridische overdracht van de debiteurenportefeuille niet leidt tot een belangrijke verandering in het feitelijk verwachte risico van oninbaarheid blijft de debiteurenportefeuille op de balans.

Overwegingen met betrekking tot waardering tegen geamortiseerde kostprijs

Alinea 523a van hoofdstuk 290:

De geamortiseerde kostprijs is het bedrag waarvoor een financieel actief of een financiële verplichting bij de eerste verwerking in de balans wordt opgenomen, verminderd met aflossingen op de hoofdsom, vermeerderd of verminderd met de via de effectieve-rentemethode bepaalde cumulatieve amortisatie van het verschil tussen dat eerste bedrag en het aflossingsbedrag en verminderd met eventuele afboekingen (direct, dan wel door het vormen van een voorziening) wegens bijzondere waardeverminderingen of oninbaarheid.

De effectieve-rentemethode is een methode voor het berekenen van de geamortiseerde kostprijs van een financieel actief of een financiële verplichting (of een groep van financiële activa of financiële verplichtingen) en voor het toerekenen van rentebaten en rentelasten aan de desbetreffende periode op basis van de effectieve rentevoet. Het toepassen van lineaire amortisatie bij het bepalen van de geamortiseerde kostprijs in plaats van het toepassen van de effectieve-rentemethode wordt als alternatief toegestaan indien lineaire amortisatie niet tot belangrijke verschillen leidt ten opzichte van het toepassen van de effectieve-rentemethode.

De effectieve rentevoet is de rentevoet die de verwachte stroom van toekomstige betalingen of ontvangsten van liquide middelen tijdens de verwachte looptijd van een financieel instrument gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs of, indien relevant, een kortere periode, disconteert tot de nettoboekwaarde van het financiële actief of de financiële verplichting.

De effectieve rentevoet wordt vastgesteld op het moment van eerste verwerking. Bij de berekening van de effectieve rentevoet maakt de rechtspersoon een schatting van de kasstromen, waarbij rekening wordt gehouden met alle contractuele bepalingen van het

financiële instrument (bijvoorbeeld vooruitbetaling, vervroegde aflossing en andere opties), maar niet met toekomstige kredietverliezen.

In de berekening worden alle door de contractpartijen betaalde of ontvangen provisies en vergoedingen opgenomen die integraal deel uitmaken van de effectieve rentevoet, alsmede transactiekosten, en alle overige premies en kortingen. Er wordt verondersteld dat de kasstromen en de verwachte looptijd van een financieel instrument of een groep van vergelijkbare financiële instrumenten betrouwbaar kunnen worden geschat. In het zeldzame geval waarin de kasstromen van het financiële instrument (of groep van financiële instrumenten) niet betrouwbaar kunnen worden geschat, gaat de rechtspersoon uit van de contractueel bepaalde kasstromen over de gehele contractduur van het financiële instrument (of groep van financiële instrumenten).

In bijlage 1 bij dit hoofdstuk is een voorbeeld van de toepassing van de effectieve-rentemethode uiteengezet.

Alinea 523b van hoofdstuk 290:

Een financieel instrument gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs waarvan de contractuele voorwaarden worden gewijzigd zonder dat dit resulteert in een belangrijke verandering in de economische realiteit, blijft op de balans opgenomen. Indien de contractuele kasstromen als gevolg hiervan wijzigen zijn de volgende verwerkingwijzen mogelijk:

- a) het effect van de gewijzigde contractuele kasstromen direct in het resultaat verwerken; of
- b) het effect van de gewijzigde contractuele kasstromen over de resterende verwachte looptijd van het financieel instrument in het resultaat verwerken door het aanpassen van de effectieve-rentevoet.

Bij de keuze van een verwerkingwijze houdt de rechtspersoon rekening met alle feiten en omstandigheden.

Onder verwerkingwijze a. wordt het effect van de wijziging bepaald door de geamortiseerde kostprijs van het financiële instrument te herberekenen als de contante waarde van de gewijzigde contractuele kasstromen, verdisconteerd tegen de oorspronkelijke effectieve rentevoet van het financiële instrument verminderd met eventuele afboekingen wegens bijzondere waardeverminderingen of oninbaarheid. Een eventueel verschil met de geamortiseerde kostprijs van het financiële instrument direct voorafgaand aan de wijziging wordt dan direct als resultaat verwerkt.

Onder verwerkingwijze b. wordt aan de hand van de gewijzigde contractuele kasstromen een nieuwe effectieve rentevoet berekend. De nieuwe effectieve rentevoet is de rentevoet die de nieuw overeengekomen contractuele kasstromen tijdens de resterende verwachte looptijd van het financiële instrument disconteert tot de geamortiseerde kostprijs van het financiële instrument direct voorafgaand aan de wijziging.

In bijlage 1 bij dit hoofdstuk wordt de toepassing van deze beide verwerkingwijzen geïllustreerd.

Overige tekstuele wijzigingen in de definities opgenomen onder RJ 290.0:

Effectieve rentevoet: de rentevoet die de verwachte stroom van toekomstige betalingen of ontvangsten van liquide middelen tijdens de verwachte looptijd van het financiële instrument of, indien relevant, een kortere periode, exact disconteert tot de nettoboekwaarde van het financiële actief of de financiële verplichting.

~~De effectieve rentevoet wordt vastgesteld op het moment van eerste verwerking. Bij de berekening van de effectieve rentevoet maakt de rechtspersoon een schatting van de kasstromen, waarbij rekening wordt gehouden met alle contractuele bepalingen van het financiële instrument (bijvoorbeeld vooruitbetaling, vervroegde aflossing en andere opties), maar niet met toekomstige kredietverliezen.~~

~~In de berekening worden alle door de contractpartijen betaalde of ontvangen provisies en vergoedingen opgenomen die integraal deel uitmaken van de effectieve rentevoet (zie hoofdstuk 270, paragraaf 1 — De verwerking van opbrengsten), alsmede transactiekosten, en alle overige premies en kortingen. Er wordt verondersteld dat de kasstromen en de verwachte looptijd van een financieel instrument of een groep van vergelijkbare financiële instrumenten betrouwbaar kan worden geschat. In het zeldzame geval waarin de kasstromen of de verwachte looptijd van het financiële instrument (of groep van financiële instrumenten) niet betrouwbaar kunnen, respectievelijk kan, worden geschat, gaat de rechtspersoon uit van de contractueel bepaalde kasstromen over de gehele contractduur van het financiële instrument (of groep van financiële instrumenten). In bijlage 2 bij hoofdstuk 290 Financiële instrumenten is een voorbeeld opgenomen van verwerking volgens de effectieve rentemethode.~~

Effectieve-rentemethode: een methode voor het berekenen van de geamortiseerde kostprijs van een financieel actief of een financiële verplichting (of een groep van financiële activa of financiële verplichtingen) en voor het toerekenen van rentebaten en rentelasten aan de desbetreffende periode op basis van de effectieve rentevoet.

~~In bijlage 1 bij hoofdstuk 290 Financiële instrumenten is een voorbeeld van de toepassing van de effectieve rentemethode uiteengezet.~~

Geamortiseerde kostprijs: het bedrag waarvoor het financiële actief of de financiële verplichting bij de eerste verwerking in de balans wordt opgenomen, verminderd met aflossingen op de hoofdsom, vermeerderd of verminderd met de via de effectieve-rentemethode bepaalde cumulatieve amortisatie van het verschil tussen dat eerste bedrag en het aflossingsbedrag en verminderd met eventuele afboekingen (direct, dan wel door het vormen van een voorziening) wegens bijzondere waardeverminderingen of oninbaarheid.

~~Het toepassen van lineaire amortisatie bij het bepalen van de geamortiseerde kostprijs in plaats van het toepassen van de effectieve rentemethode wordt als alternatief toegestaan indien lineaire amortisatie niet tot belangrijke verschillen leidt ten opzichte van het toepassen van de effectieve rentemethode.~~

Bijlage 1 Voorbeeld van de effectieve-rentemethode

Een onderneming heeft op 1 januari 20x0 een vijfjarige € 100.000 obligatielening uitgegeven met een jaarlijkse coupon van 8% tegen € 94.418. De transactiekosten bedragen € 2.000. De kostprijs van € 92.418 (de reële waarde opbrengst van de lening verminderd met de transactiekosten) is de eerste waardering van deze obligatielening. Deze kostprijs (eerste waardering) zal over de resterende looptijd aangroeien tot het aflossingsbedrag van € 100.000.

Op basis van de kasstromen wordt de interne rentevoet (ook wel internal rate of return, IRR genoemd) of effectieve rente berekend door middel van de volgende formule:

$$-92.418 + 8.000/(1+r)^1 + \dots + 8.000/(1+r)^5 + 100.000/(1+r)^5 = 0.$$

Hieruit resulteert een disconteringsvoet van 10%. Deze disconteringsvoet van 10% is gelijk aan de interne rentevoet en vormt de effectieve rente, die gedurende de resterende looptijd in de winst-en-verliesrekening zal worden opgenomen (in overeenstemming met alinea 523a).

Het verloop van de geamortiseerde kostprijs van de obligatieleningen in het eerste en het tweede jaar is als volgt:

		Bank	Obligatielening	Interestkosten
1 januari 20x0	Uitgifte obligatielening	92.418	(92.418)	
31 december 20x0	Interestkosten (10% van 92.418)		(9.242)	9.242
31 december 20x0	Couponafrekening	(8.000)	8.000	
		84.418	(93.660)	9.242
31 december 20x0+1	Interestkosten (10% van 93.660)		(9.366)	9.366
31 december 20x0+1	Couponafrekening	(8.000)	8.000	
		76.418	(95.026)	18.608

Het verloop van de geamortiseerde kostprijs van de obligatielening over de gehele looptijd is als volgt:

	<u>Couponafrekening</u> (8%)	<u>Aflossing</u>	<u>Interestkosten op</u> <u>basis van</u> <u>effectieve rente</u> (10%)	<u>Obligatielening</u>
<u>1 januari 20x0</u>				<u>92.418</u>
<u>31 december 20x0</u>	<u>(8.000)</u>		<u>9.242</u>	<u>93.660</u>
<u>31 december 20x1</u>	<u>(8.000)</u>		<u>9.366</u>	<u>95.026</u>
<u>31 december 20x2</u>	<u>(8.000)</u>		<u>9.503</u>	<u>96.529</u>
<u>31 december 20x3</u>	<u>(8.000)</u>		<u>9.653</u>	<u>98.182</u>
<u>31 december 20x4</u>	<u>(8.000)</u>	<u>(100.000)</u>	<u>9.818</u>	<u>0</u>

Op 31 december 20x2 komen de onderneming en de leninggever een wijziging van de contractuele voorwaarden van de obligatielening overeen. Het betreft de aanpassing van de jaarlijkse coupon voor de resterende twee jaren (5% in plaats van 8%). Een dergelijke wijziging kan meerdere oorzaken hebben, waaronder bijvoorbeeld financiële problemen van de leningnemer en/of het meer in lijn brengen van de jaarlijkse coupon met de dan geldende marktrente.

De onderneming beoordeelt of deze wijziging resulteert in een belangrijke verandering in de economische realiteit van deze lening (in overeenstemming met alinea 109 van hoofdstuk 115). De onderneming concludeert dat dit niet het geval is.

Op basis van de specifieke feiten en omstandigheden kiest de onderneming een verwerkingswijze voor de wijziging van de jaarlijkse coupon (in overeenstemming met alinea 523b):

- a) het effect van de wijziging direct in het resultaat te verwerken; of
- b) het effect van de wijziging over de resterende looptijd van het financieel instrument in het resultaat te verwerken door het aanpassen van de effectieve-rentevoet.

Onder verwerkingswijze a. wordt het effect van de wijziging bepaald door de geamortiseerde kostprijs van de lening te herrekenen als de contante waarde van de gewijzigde contractuele kasstromen, verdisconteerd tegen de oorspronkelijke effectieve rentevoet van de lening ad 10%. Een eventueel verschil met de geamortiseerde kostprijs direct voorafgaand aan de wijziging wordt dan op het moment van de wijziging als resultaat verwerkt. De herrekenende geamortiseerde kostprijs van de lening bedraagt $91.322 (= 5.000/(1 + 0,1)^1 + 5.000/(1 + 0,1)^2 + 100.000/(1 + 0,1)^2)$. De aanpassing in de geamortiseerde kostprijs ad $5.207 (= 96.529 - 91.322)$ wordt direct in het resultaat verwerkt.

Het verloop van de geamortiseerde kostprijs van de obligatielening over de gehele looptijd is dan als volgt:

	<u>Couponafrekening</u> (8%/5%)	<u>Aflossing</u>	<u>Interestkosten</u> op basis van effectieve rente (10%)	<u>Resultaat</u> als gevolg van wijziging	<u>Obligatielening</u>
<u>1 januari 20x0</u>					92.418
<u>31 december 20x0</u>	(8.000)		9.242		93.660
<u>31 december 20x1</u>	(8.000)		9.366		95.026
<u>31 december 20x2</u>	(8.000)		9.503		96.529
<u>1 januari 20x3</u>				(5.207)	91.322
<u>31 december 20x3</u>	(5.000)		9.132		95.454
<u>31 december 20x4</u>	(5.000)	(100.000)	9.546		0

Onder verwerkingwijze b. wordt aan de hand van de gewijzigde contractuele kasstromen een nieuwe effectieve rentevoet berekend. Als die verwerkingwijze wordt toegepast, bedraagt de nieuwe effectieve rentevoet 6,92% in plaats van de originele effectieve rentevoet ad 10%. Onder deze verwerkingwijze wordt het voordeel voor de onderneming van de overeengekomen wijziging in de jaarlijkse couponrente in het resultaat verwerkt over de resterende looptijd van de obligatielening door toepassing van een lagere effectieve rentevoet.

Het verloop van de geamortiseerde kostprijs van de obligatielening over de gehele looptijd is dan als volgt:

	<u>Couponafrekening</u> (8%/5%)	<u>Aflossing</u>	<u>Interestkosten op</u> basis van effectieve rente (10%/6,92%)	<u>Obligatielening</u>
<u>1 januari 20x0</u>				92.418
<u>31 december 20x0</u>	(8.000)		9.242	93.660
<u>31 december 20x1</u>	(8.000)		9.366	95.026
<u>31 december 20x2</u>	(8.000)		9.503	96.529
<u>31 december 20x3</u>	(5.000)		6.678	98.207
<u>31 december 20x4</u>	(5.000)	(100.000)	6.793	0

Wijzigingen RJK-bundel

Alinea 108a van hoofdstuk A2:

Een op de balans opgenomen actief of post van het vreemd vermogen blijft op de balans indien een transactie niet leidt tot een belangrijke verandering in de economische realiteit met betrekking tot dit actief of deze post van het vreemd vermogen. Dergelijke transacties geven in beginsel geen evenmin aanleiding tot het verantwoorden van resultaten. Deze situatie kan zich bijvoorbeeld voordoen indien ~~de~~ een transactie vanuit het gezichtspunt van de economische realiteit moet worden beschouwd als een (her)financiering van een ~~bestaand~~ reeds op de balans opgenomen actief in plaats van een verkoop van dat actief.

Bij de beoordeling of sprake is van een belangrijke verandering in de economische realiteit wordt uitgegaan van die economische voordelen en risico's die zich naar waarschijnlijkheid in de praktijk zullen voordoen, en niet op voordelen en risico's waarvan redelijkerwijze niet te verwachten is dat zij zich voordoen. Bij de beoordeling van risico's inzake een debiteurenportefeuille betekent dit bijvoorbeeld dat wordt uitgegaan van het redelijkerwijs te schatten risico van oninbaarheid en niet van het maximaal mogelijke risico. Indien de juridische overdracht van de debiteurenportefeuille niet leidt tot een belangrijke verandering in het feitelijk verwachte risico van oninbaarheid blijft de debiteurenportefeuille op de balans.